

Elektrik Sektörünün Piyasalaşması Duy Uygulamasının Uludağ EDAŞ Özelinde İncelenmesi

4628 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun , piyasanın serbestleşmesi, tam rekabete açık bir piyasanın oluşması noktasında en önemli ve trajik adımlarından birisi Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğinin uygulanmaya başlanmasıdır. DUY uygulamasının nakdi olarak uygulanmaya başlanması ile birlikte, elektrik dağıtım şirketleri üzerinden özel üretim firmalarına ciddi manada bir sermaye akışı olmuş, oluşan yapı kamu elektrik dağıtım şirketlerinin aleyhine çalışmıştır.

Uygulama ile ilgili taraflar bu güne kadar pek çok şey söylemiş olup, uygulamayı savunanlar, hedeflenen piyasa yapısı için uygulamanın esas olduğunu belirtirken, karşı olanlar ise haklı olarak bu uygulamanın özel sektör üretim şirketlerini korur bir yapısı olduğunu en azından konjektür açısından uygulamanın başlamasının yanlış olduğunu belirtmişlerdir. Bizler de 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile oluşturulmak istenen serbest piyasa hedefinin Kanun'da belirtildiği üzere enerji maliyetlerini düşürebileceğine inanmamakla birlikte çalışmamızda serbestleşmenin somut örneği olan DUY uygulamasının Kamunun aleyhine ne şekilde olduğunu göstermeye çalışacağız.

1- Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği

Kısaca DUY olarak adlandırılan Elektrik Piyasası Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğine geçmeden önce, hedeflenen rekabete açık, serbest elektrik piyasa yapısının oluşumu ile ilgili tarihsel sürece bakmamız gerekmektedir. Hedeflenen piyasa yapısının oluşturulabilmesi amacıyla öncelikle ikili anlaşmalar yoluyla elektrik enerjisi alım ve satımında, ikili anlaşmalarda taahhüt edilen miktarlarla gerçekleşen değerler arasında oluşabilecek farklılıkların mali açıdan uzlaştırılması hedeflenmiş ve bu amaçla hazırlanan Elektrik Piyasasında Mali Uzlaştırma Yapılmasına İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Tebliğ 30.03.2003 Tarih 25064 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu tebliğin sanal uygulaması 01.12.2003 tarihine kadar devam etmiş olup bu tarihten itibaren ise mali uzlaştırmanın nakdi uygulamasına geçilmiştir.

Hedeflenen piyasa yapısında ikinci aşama olan aktif elektrik enerjisi arz ve talebinin dengelenmesine ve uzlaştırmanın gerçekleştirilmesi amacıyla Elektrik Piyasası Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği hazırlanmış ve yönetmeliğin ilk hali, 03.11.2004 Tarihinde 25632 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Yönetmeliğin yürürlüğe girmesi ile birlikte Kanun gereği piyasayı çalıştırmakla görevli olan ve TEİAŞ bünyesinde oluşturulan PMUM (Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezi) tarafından Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğinin sanal uygulamasına başlanmıştır.

Literatüre 1 Temmuz olayı olarak geçen ve İzmir, Bursa, Kocaeli, Antalya, Denizli gibi talebin yüksek olduğu 13 ilimizi kapsayan elektrik kesintisinin ardından ise, Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğinin nakdi uygulamasına geçilmesi ile ilgili olarak özel üretim şirketlerinden ilgili kurumlara ciddi bir baskı oluşmuş, yavuz hırsız ev sahibini bastırır anlayışıyla, 1 Temmuz

rezaletinin müsebbipleri DUY'un nakdi uygulamasına geçilmesini istemişlerdir.

Zamanın Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hilmi Güler'in "Bölgede üretim yapan çok sayıda irili ufaklı özel sektör santrali, Bursa'daki kesintinin ardından, devletin ısrarlı talebine karşın enerji vermeyi reddetti ve 13 il karanlıkta kaldı" şeklinde ki trajik tespitine rağmen elektrik üretim lobilerinin bastırmasıyla Elektrik Piyasasında Mali Uzlaştırma yapılmasına son verilmiş ve 1 Eylül 2006 tarihi itibarıyla de Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğinin nakdi uygulamasına geçilmiştir.

Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğinin nakdi uygulaması ile elektrik borsası diyebileceğimiz ve PMUM tarafından işletilen bir piyasa oluşmuştur. Bu yapıda; elektrik toptan satış piyasası, ikili anlaşmalar piyasası ve dengeleme uzlaştırma piyasası diyebileceğimiz iki ana yapıdan oluşmaktadır.

Prensip olarak dengeleme, ikili anlaşmalarla kontrata bağlanan arz ve talebin kontrat dışında kalan eksik veya fazla kısmının üçüncü şahıslardan sağlanması; uzlaşma ise bu alışverişin taraflar arasında mahsuplaşması, tahakkuk ve tahsil edilmesidir.

Bu yapıda elektrik dağıtım şirketlerinin enerji talepleri öncelikle ikili anlaşmalar yoluyla üretim aktörleri tarafından karşılanmakta, talebin ikili anlaşmalar yoluyla karşılanamaması durumunda ise kalan kısmın dengeleme uzlaştırma piyasasından temini hedeflenmektedir.

Bu uygulama dahilinde sistem işletmecisi durumunda olan MYTM (Milli Yük Tevzi Merkezi) tarafından gün öncesi planlama yapılmakta, talep zamanı gerçek zamanlı dengeleme olmaktadır. Piyasa işletmecisi durumunda olan PMUM (Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezi) tarafından ise dengeleme işlemlerinin uzlaştırılması ve dengesizliklerin uzlaştırılması sağlanmaktadır.

Bu yapıda PMUM kendisine gelen teklifleri, en düşük fiyattan en yüksek fiyata göre sıralamakta dengelenemeyen güç ve enerjiye göre dengeleme birimi olarak adlandırılan üretim santrallerini devreye almakta yada yük atılarak sistemi dengelemeye çalışmaktadır. Marjinal fiyatlandırma esasına göre oluşan ve uzlaştırma dönemi olan bir aylık süre sonunda belirlenen SDF (Sistem dengesizlik fiyatı) üzerinden ise uzlaştırma dönemi içerisinde aktif olan piyasa katılımcıları arasında uzlaşma yapılmaktadır. Bildirimizin ana konusunu oluşturan DUY yönetmeliğinin teorik olarak uygulanması bu şekilde anlatılabilir. Bizim Bursa EMO Enerji Komisyonu olarak işleyeceğimiz ana husus ise giriş bölümünde de belirttiğimiz üzere Elektrik Piyasası ile getirilmesi hedeflenen enerji/elektrik sektöründe ki serbest piyasa yapısının önemli bileşenlerinden DUY – Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği ile oluşan elektrik borsasının kamu şirketlerinin aleyhine bir özellik taşıdığı, piyasanın spekülasyona açık yapısı sebebiyle kamu şirketlerinin bu yapıdan zarar ettiğidir.

Uygulama ile birlikte ipler kamunun elinden çıkmış ve ihtiyacı olan elektriği ikili anlaşmalar ile kamu üretim şirketlerinden sağlayamayan devlet, özel sektörün DUY sisteminde belirlediği yüksek fiyatlara boyun eğmek zorunda kalmaktadır. Yukarıda da anlattığımız gibi DUY sistemi devreye girdikten sonra özel sektörün "Batıyoruz, bitiyoruz" sesleri kesilmiştir. Hatta trajik olan bu konuda zamanın Enerji Bakanı Hilmi GÜLER'in yapmış olduğu tespittir: 2008 Haziran ayında yapılan TÜSIAD toplantısında sayın Bakan elektrik üreticilerine dönerek ; "Elektriği şu anda istediğiniz fiyattan satıyorsunuz. Hatta kendi üretiminizdeki alıyorsunuz. Hiç kimseden gık, ses çıkmıyor" diyebilmiştir. Bu durum DUY ile oluşan yapının garabetinin, piyasanın oluşması için siyasi iradeyi gösterenler tarafından da açık bir şekilde tesccildir.